

جمهوری اسلامی ایران
وزارت جهاد کشاورزی

موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی،
اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

یادداشت سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی

سال ۶ / شماره ۷۹ / ۱۴۰۴

۱۴۰۴/۰۲/۰۱

مطالب این شماره

نرخ رشد مثبت ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی ایران در ۹
ماهه‌ی نخست سال ۱۴۰۳..... ۲

تهیه و تحلیل: کوهسار خالدي

این موسسه با کمال احترام و سپاس، پذیرای نظرات ارزشمند خوانندگان
این اثر می‌باشد

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
<https://www.agri-peri.ac.ir>

عنوان خبر: نرخ رشد مثبت ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی ایران در ۹ ماهه‌ی نخست سال ۱۴۰۳

تهیه و تحلیل: کوهسار خالدي

کد: BR-4-14040201-(02)

سال ۱۴۰۲، رشد رشته فعالیت‌های گروه کشاورزی ۳.۳ درصد، گروه صنعت ۳.۶ درصد، گروه خدمات ۲.۳ درصد و رشد کل اقتصاد ۳.۱ درصد بوده است. نرخ رشد مثبت و قابل توجه ارزش افزوده در پاییز ۱۴۰۳ (۴.۲ درصد) همانند فصول بهار و تابستان ۱۴۰۳، نشان‌دهنده‌ی تداوم بهبود شرایط حاکم بر تولید محصولات کشاورزی در این فصل بوده است (جدول ۱).

خلاصه متن خبر: بر اساس گزارش مرکز آمار ایران (الف)-

۱۴۰۳)، در ۹ ماهه‌ی اول سال ۱۴۰۳ نسبت به زمان مشابه

جدول (۱). مقایسه‌ی رشد ارزش افزوده‌ی فعالیت‌های اقتصادی ایران در سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ بر اساس آمار مرکز آمار ایران (درصد، ۱۴۰۰=۱۰۰)

فصل/سال	گروه کشاورزی	کشاورزی	ماهگیری	گروه صنعت *	گروه خدمات	محصول ناخالص داخلی	محصول ناخالص داخلی (بدون نفت)
۱۴۰۲	-۲.۴	-۲.۹	۴.۳	۶.۲	۳.۶	۴.۶	۱.۹
بهار ۱۴۰۲	-۳.۶	-۴.۱	۲.۷	۵.۵	۳.۹	۴.۴	۱.۴
تابستان ۱۴۰۲	-۴.۷	-۴.۸	۳.۲	۶.۳	۴.۶	۴.۴	۰.۳
پاییز ۱۴۰۲	۰.۸	۰.۴	۴.۲	۷.۸	۳.۳	۵.۵	۳.۵
زمستان ۱۴۰۲	۱.۶	۰.۴	۵.۳	۵.۳	۲.۵	۴.۰	۲.۷
۶ ماهه اول ۱۴۰۳	-۴.۴	-۴.۶	۲.۹	۵.۹	۴.۳	۴.۴	۰.۸
۹ ماهه اول ۱۴۰۳	-۲.۹	-۳.۳	۳.۶	۶.۵	۳.۹	۴.۷	۱.۴
بهار ۱۴۰۳	۲.۳	۲.۳	۲.۶	۵.۹	۳.۱	۴.۷	۲.۹
تابستان ۱۴۰۳	۳.۱	۳.۱	۴.۰	۴.۱	۱.۸	۳.۱	۲.۲
پاییز ۱۴۰۳	۴.۲	۴.۱	۵.۰	۰.۹	۲.۱	۱.۶	۱.۵
۶ ماهه اول ۱۴۰۳	۲.۹	۲.۸	۳.۲	۵	۲.۴	۳.۹	۲.۵
۹ ماهه اول ۱۴۰۳	۳.۳	۳.۳	۴.۲	۳.۶	۲.۳	۳.۱	۲.۲

منبع: مرکز آمار ایران (الف-۱۴۰۳) *: شامل گروه نفت و گاز

بانک مرکزی ج.ا.ا. (الف، ب، ج -۱۴۰۳) نیز در گزارش‌های خود تحت عنوان «تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران»، وضعیت نرخ رشد ارزش افزوده‌ی گروه‌های اقتصادی را برای ۹ ماهه‌ی نخست سال ۱۴۰۳ اعلام نموده است (جدول ۲). با این حال، ارقام اعلام شده توسط بانک مرکزی ج.ا.ا. برای رشد ارزش افزوده گروه‌های اقتصادی و کلان اقتصاد در ۱۴۰۳، با ارقام ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران تفاوت چندانی ندارد.^۱ میزان رشد ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی در نه‌ماهه‌ی اول سال ۱۴۰۳، بر اساس

آمارهای بانک مرکزی ج.ا.ا.، حاکی از رشد اقتصادی مثبت و نسبتاً چشمگیر این بخش می‌باشد. بررسی عملکرد اقتصادی فعالیت‌های مختلف اقتصادی در ۹ ماهه‌ی اول سال ۱۴۰۳ طبق آمارهای بانک مرکزی ج.ا.ا. نشان می‌دهد که رشد ارزش افزوده در «خدمات»، «نفت و گاز»، «صنایع و معادن» و «کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری» نسبت به دوره‌ی مشابه سال قبل به ترتیب معادل ۳ درصد، ۶ درصد، ۲.۴ درصد و ۳.۷ درصد بوده است. رشد ارزش افزوده‌ی هر کدام

^۱ بخشی از اختلاف موجود در مقادیر اعلام شده برای رشد ارزش افزوده‌ی کشاورزی کشور توسط مرکز آمار ایران و بانک مرکزی ج.ا.ا. ناشی از منابع آماری و آمارهای اولیه تولیدات کشاورزی است که هر یک از این دو دستگاه

مورد استفاده قرار می‌دهند. بنابراین، هنگام مقایسه‌ی ارقام منتشر شده توسط این دو نهاد در خصوص رشد ارزش افزوده‌ی کشاورزی، این مسئله باید مدنظر قرار گیرد.

از این گروه‌های اقتصادی به ترتیب دارای سهمی معادل ۱.۳، ۰.۵، ۰.۸ و ۰.۵ واحد درصد در رشد اقتصادی کل کشور در ۹ ماهه‌ی اول ۱۴۰۳ بوده است. باید توجه داشت که بخش کشاورزی کشور در ۹ ماهه‌ی اول سال ۱۴۰۲ حدود ۰.۱ واحد درصد در رشد اقتصادی کشور، سهمیم بوده است.

جدول (۲). رشد ارزش افزوده‌ی فعالیت‌های اقتصادی ایران در سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ بر اساس آمار بانک مرکزی ج.ا.ا
(درصد، ۱۰۰=۱۴۰۰)

سال/ فصل	گروه کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری	گروه نفت و گاز	گروه صنایع و معادن	گروه خدمات	محصول ناخالص داخلی	محصول ناخالص داخلی (بدون نفت)
۱۴۰۲	۰.۸	۱۸.۸	۵.۱	۴	۵	۴
بهار ۱۴۰۲	۱.۷	۱۹.۳	۵	۶	۶.۲	۵.۲
تابستان ۱۴۰۲	۰.۶	۲۲.۳	۴	۳.۹	۴.۴	۳.۲
پاییز ۱۴۰۲*	۰.۲	۱۴.۳	۳.۸	۳.۷	۴.۲	۳.۳
زمستان ۱۴۰۲*	۰.۱	۱۰.۲	۶.۶	۲.۸	۴.۵	۳.۹
۶ ماهه اول ۱۴۰۲	۰.۹	۲۰.۹	۴.۵	۴.۹	۵.۳	۴.۱
۹ ماهه اول ۱۴۰۲	۰.۸	۲۰.۳	۴.۴	۴	۴.۸	۳.۷
بهار ۱۴۰۳	۳.۲	۹.۹	۲.۸	۲.۱	۳.۱	۲.۵
تابستان ۱۴۰۳	۳.۸	۷.۸	۱	۲.۵	۲.۷	۲.۳
پاییز ۱۴۰۳	۴.۱	۰.۱	۳.۴	۴.۳	۳.۶	۳.۹
۶ ماهه اول ۱۴۰۳	۲.۸	۹.۳	۲.۴	۲.۲	۲.۹	۲.۴
۹ ماهه اول ۱۴۰۳	۳.۷	۶	۲.۴	۳	۳.۱	۲.۹

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا. * بر اساس قیمت‌های سال پایه ۱۳۹۵

تجزیه و تحلیل

از دیدگاه نظری، تغییرات ارزش افزوده به عنوان یک متغیر حسابداری (محاسباتی)، تابع تغییرات دو متغیر دیگر یعنی ارزش ستانده و هزینه‌های واسطه‌ای است. با توجه به این که در تحلیل‌های مبتنی بر قیمت‌های سال پایه، اثر تغییر قیمت نهاده‌های واسطه و قیمت محصولات بر تغییرات مقدار ارزش افزوده، مطرح نیست، لذا افزایش ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی در فصول بهار، تابستان و پاییز ۱۴۰۳ ممکن است صرفاً ناشی از یکی از عوامل زیر یا ترکیبی از آن‌ها بوده باشد: اثر مثبت و فزاینده‌ی کاهش مصرف نهاده‌های واسطه (کاهش هزینه‌های واسطه)، افزایش مقدار تولید (افزایش ارزش ستانده) به دلیل

عواملی مانند تامین به موقع و کافی نهاده‌ها، افزایش بهره‌وری عوامل تولید، افزایش سطح زیرکشت و تعداد واحدهای کشاورزی، کاهش هزینه‌های تولید و غیره.^۱ اگرچه به دلیل عدم دسترسی به آمار و اطلاعات مستند، امکان تحلیل جزئیات مربوط به مقدار مصرف نهاده‌های تولید و متغیرهای موثر بر مقدار تولید کشاورزی در فصول بهار، تابستان و پاییز ۱۴۰۳ وجود ندارد، اما با بررسی شرایط حاکم بر محیط کشاورزی ایران (از جنبه‌های اقلیمی، اقتصادی و مالی) می‌توان تا حدودی به برخی از دلایل افزایش/مثبت شدن نرخ رشد ارزش افزوده‌ی کشاورزی در ۹ ماهه‌ی اول سال ۱۴۰۳ پی برد. بهبود نسبی شرایط اقلیمی، به ویژه بارش‌ها و کاهش هزینه‌های تولید در سال مذکور از جمله مهمترین عوامل موثر در این زمینه به شمار می‌روند.^۲ با توجه به

^۱. با توجه به تئوری‌های مختلف رشد اقتصادی، عوامل گوناگونی به شکل‌های مستقیم و غیرمستقیم (مدیریت کشاورزی در سطوح خرد و کلان،

^۲. تعیین عوامل اثرگذار، نوع و میزان اثرگذاری هر کدام از این عوامل، نیازمند دسترسی به آمار و اطلاعات مربوطه و بررسی‌های دقیق و جزئی است.

بارش های نیمه دوم سال ۱۴۰۲ و بهار ۱۴۰۳، بخش کشاورزی ایران در سال ۱۴۰۳ کمتر از سال گذشته (۱۴۰۲) تحت تاثیر تبعات خشکسالی قرار گرفته است.^۱ با توجه به سهم بالای زیربخش های زراعی و باغی و دامپروری و شکار در کل ارزش افزوده ی کشاورزی (به ترتیب حدود ۶۵ درصد و ۳۰ درصد در طول سال های ۹۹-۱۳۹۰) و اثرپذیری مستقیم و غیر مستقیم تولیدات این زیربخش ها از تغییرات اقلیمی، افزایش (مثبت شدن) رشد ارزش افزوده ی کشاورزی کشور در ۹ ماهه ی نخست سال ۱۴۰۳، قابل انتظار می باشد.

وضعیت شاخص های مربوط به هزینه ی تولید و مقدار تولید کشاورزی در ۹ ماهه ی نخست سال ۱۴۰۳ نیز نشان می دهد که

در این دوره ی زمانی، هم هزینه های تولید کشاورزی کاهش یافته و هم میزان تولید این بخش، افزایش یافته است:

الف) وضعیت شاخص قیمت تولیدکننده در بخش کشاورزی

(که به عنوان معیاری برای سنجش تغییرات هزینه های تولید در واحدهای کشاورزی مطرح است)، در ۶ ماهه ی نخست سال ۱۴۰۳ به وضوح نشان دهنده ی کاهش نرخ رشد هزینه های تولید است. بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، نرخ های رشد تورم فصلی، نقطه به نقطه و سالانه شاخص قیمت تولیدکننده ی کشاورزی در بهار و تابستان ۱۴۰۳ نسبت به مدت مشابه در سال ۱۴۰۲ کاهش یافته اند (جدول ۳).

جدول (۳). رشد فصلی شاخص قیمت تولید بخش های اقتصادی ایران در سال های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ (۱۰۰=۱۳۹۵، درصد)

فصول	نرخ تورم نقطه به نقطه		نرخ تورم فصلی		نرخ تورم سالانه	
	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۲	۱۴۰۳
بهار	۴۹.۵	۳۱.۳	۱۱.۹	-۲.۲	۶۰.۰	۳۷.۰
تابستان	۳۵.۷	۲۶.۴	۶.۶	۲.۶	۴۹.۸	۳۳.۸
پاییز	۳۷.۲	*	۱۱.۱	*	۴۳.۴	*
زمستان	۵۰.۲	*	۱۳.۳	*	۴۰.۹	*

منبع: مرکز آمار ایران (ب-۱۴۰۳) *به جز استخراج نفت و گاز طبیعی *عدم انتشار

ب) بررسی رشد شاخص مقدار تولید رشته فعالیت های اقتصادی کشاورزی، صنعت و معدن در بهار، تابستان و پاییز

سال های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ به خوبی موید افزایش مقدار تولید کشاورزی به دلایل گوناگون می باشد (جدول ۴).

جدول (۴). رشد شاخص مقدار تولید بخش های اقتصادی ایران در سال های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ (۱۰۰=۱۴۰۰، درصد)

شرح	۱۴۰۲				۱۴۰۳			
	بهار	تابستان	پاییز	زمستان	بهار	تابستان	پاییز	زمستان
بخش کشاورزی	-۲.۹	-۴.۵	-۴.۸	۰.۳	۰.۵	۲.۵	۳.۲	۴.۰
بخش معدن*	۲.۲	۲.۲	۲.۸	۰.۶	۳.۲	۲.۰	۰.۷	-۰.۱
بخش صنعت	۱.۸	۱.۹	۲.۱	۱.۸	۱.۵	۱.۷	۰.۷	۱.۷

منبع: مرکز آمار ایران (د-۱۴۰۲) *به جز استخراج نفت و گاز طبیعی

مقدار و بهره وری عوامل تولید، سطح تکنولوژی، فضای کسب و کار، شرایط اقلیمی، هزینه ی تولید، عوامل بیرونی و ... می توانند مقدار ارزش افزوده ی یک بخش اقتصادی مانند بخش کشاورزی را متاثر سازند که در اینجا مجالی برای تحلیل چگونگی اثرگذاری آن ها بر مقدار و رشد ارزش افزوده ی ایران در ۹ ماهه ی اول سال ۱۴۰۳ وجود ندارد.

^۱ اما بخش کشاورزی ایران در سال ۱۴۰۳، همچنان از افزایش میانگین دما و تعدادهای روزهای گرم (به عنوان یک تغییر مخرب اقلیمی) آسیب پذیرفته است.

بانک مرکزی ج.ا. (ج-۱۴۰۳). «گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران نه ماهه سال ۱۴۰۳». قابل دسترسی در: www.cbi.ir

مرکز آمار ایران. (الف-۱۴۰۳). «برخ رشد ۹ ماهه سال ۱۴۰۳». قابل دسترسی در: www.amar.org.ir

مرکز آمار ایران (ب-۱۴۰۳). «شاخص قیمت تولیدکننده». قابل دسترسی در: www.amar.org.ir

مرکز آمار ایران (ج-۱۴۰۳). «شاخص‌های مقدار تولید فصلی بخش‌های صنعت، معدن و کشاورزی برای فصول سال‌های ۱۳۹۰ تا نه ماهه اول ۱۴۰۳». قابل دسترسی در: www.amar.org.ir

با توجه به توضیحات مذکور می‌توان بیان داشت که نرخ رشد ارزش افزوده‌ی مثبت بخش کشاورزی در ۹ ماهه‌ی اول سال ۱۴۰۳، نتیجه‌ی مجموعه عوامل و سیاست‌هایی نظیر بهبود نسبی بارندگی، سیاست‌های تامین به موقع و نسبتاً ارزان نهاده‌ها و ... بوده است که هم به افزایش ارزش ستانده و هم به کاهش هزینه‌های واسطه‌ای در بخش کشاورزی در دوره‌ی مورد بررسی کمک کرده‌اند.

پیشنادهای سیاستی

۱) روند تغییرات اقلیمی (خشکسالی و افزایش میانگین دما) در ایران، حاکی از امکان و احتمال تداوم این شرایط در آینده است. این وضعیت، تجدید نظر در شیوه‌ی تولید بخشی از محصولات کشاورزی در فضای باز و حرکت به سمت تولیدات گلخانه‌ای را گریزناپذیر ساخته است.

۲) احتمال تداوم نرخ تورم بالا در آینده، منجر به افزایش هزینه‌ی تولید در این بخش خواهد شد. این وضعیت، اتخاذ آن دسته از سیاست‌های حمایتی توسط دولت که به کاهش هزینه‌های مستقیم و غیر مستقیم تولید در بخش کشاورزی کمک می‌نمایند را بسیار ضروری ساخته است.

۳) عدم رفع مسئله‌ی تحریم از یک سو و وابستگی به واردات نهاده‌ها و محصولات کشاورزی به منظور تامین بخشی از نیازهای داخلی از دیگر سو، می‌تواند به سرعت به تهدیدی جدی برای امنیت غذایی و امنیت ملی کشور تبدیل شود. چنین تصویری می‌طلبد که اجرای صحیح الگوی کشت و توسعه‌ی سرمایه‌گذاری هدفمند در کشاورزی در قالب یک طرح ملی اولویت‌دار به سرعت توسط ارکان مختلف نظام، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و عملیاتی گردد.

منابع

بانک مرکزی ج.ا. (الف-۱۴۰۳). «گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سه ماهه نخست سال ۱۴۰۳». قابل دسترسی در: www.cbi.ir

بانک مرکزی ج.ا. (ب-۱۴۰۳). «گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران نیمه نخست سال ۱۴۰۳». قابل دسترسی در: www.cbi.ir

تهران - بلوار کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir

ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir

<https://www.agri-peri.ac.ir>